

Цанка КОНСТАНТИНОВА

София, България

ИМЕНА НА СДРУЖЕНИЯ В ПЛОВДИВСКО ПРЕЗ 20-ТЕ И 30-ТЕ ГОДИНИ НА ХХ ВЕК

Names of associations in Plovdiv region during the 20s and 30s of the 20th century

The names of associations in Plovdiv region during the 20s and 30s of the 20th century are related with culture and education associations (community centers, libraries, charitable associations), religious organizations (catholic), industrial and consumers cooperative societies (vine growers and wine producers, tobacco producers, credit, building and agricultural associations), electric power stations, water syndicates, hunter associations. Brief information on their features and the etymology of their names is given.

Keywords: names of associations

Културно-просветни сдружения

1. Читалище „Просвета“ – с. Бачково, Пловдивско

Според неговия устав то е учредено през 1925 г. – да буди интерес към четене у бачковчани и „да способствува за тяхното научно, нравствено и естетическо развитие“. При първите си стъпки читалището урежда: библиотека с публична читалня; популярни сказки, беседи, реферати и др.; четения и систематични курсове „със словопрения специално за членовете си“; утра, забави, вечеринки, излети и екскурзии, хор и оркестър, като се грижи да създаде и „нотен отдел при библиотеката“. Лицата в състава на тази общност са почетни, благодетелни, действителни и спомагателни, а в чл. 17 на документа е записано: „За-

прещава се на членовете да се критикуват за читалищни дела пред обществото. Това могат да правят в общите събрания.” Амбициите на ръководството са да се записват в специална летописна книга „достопамятни събития за читалището”. Завещания и дарения, които го обвързват със задължения, неотговарящи на неговата цел и интереси, не се приемат. То членува в Читалищния съюз в България и поема задълженията си към съюзния устав. За неговия демократичен характер свидетелства записаното в документа, че действителен член може да бъде всяко пълнолетно лице, без разлика на пол, религия, народност и убеждения, стига да е български поданик с граждански и политически права и да плаща месечния си внос. Лица със средно образование, макар и непълнолетни, също могат да бъдат действителни членове.

Село Бачково е било под закрилата на близкия манастир, възникнало е рано, свързано със съдбата на манастира, но, от друга страна, то му е дало името си. Черквата „Св. Атанас” в селото е от 1848 г., а училището в двора на същата е от 1865 г. Повече за Бачковския манастир „Св. Богородица Петричка” вж. от неговия устав от 7.12.1082 г., а за селището вж. при Костадинов 1997 : 16-17.

Име: „*Просвета*” – едно от най-често срещаните имена на читалища у нас, възникнали във връзка с целите и задачите на тези културни учреждения: да разпространяват знания, култура, да образоват, да обучават, да просвещават. Срв. *Читалище-наметник „Просвета”* – Костенец, Ихтиманско (1926), *Ученолюбиво дружество и читалище „Просвета”* – Гара Мездра (1926), *Читалище „Просвета”* – Храбърско, Софийско; срв. и читалища със същото име в селищата: Девня, Провадийско (1925), Камено поле, Белослатинско (1925), Ребърково, Врачанско (1925), Рогозен, Оряховско (1926), Батановци, Радомирско (1925), Даръдере, дн. Златоград (1925).

2. Читалище „Просвета” – с. Белозем, Пловдивско

Уставът на читалището е от 1925 г., основано на 30.11.1924 г. За негов празник се обявява 19 февруари (обесването на В. Левски). Като цяло по съдържание почти съвпада с устава при Бачково (който се състои от 71 члена), но тук съдържа по-малко членове (54). Документът е приет на 7.12.1924 г. с ръководство (управителен съвет): председател,

секретар-касиер, библиотекар, съветници и проверителен съвет. Начертаните цели и средства са същите, както и при Бачковското читалище, неговите участници – същите, без благотелни. Строги мерки се вземат за неплатилите до 3 месеца (2 месеца при Бачково) членския си внос, които могат да бъдат наново приети, като внесат 20 лв. глоба, а тези, които са отсъствали три пъти подред от събранията, се изключват. Членува в Читалищния съюз в България.

Име: „*Просвета*”, така, както е в с. Бачково, вж.

3. Читалище „Пробуда“ – с. Калековец, Пловдивско

Създадено през 1927 г., уставът му е приет на 12.12.1927 г., а следващият вариант на документа е издаден в Пловдив през 1928 г. Формулирани са основните цели, както и средствата за постигането им, които са идентични с посочените по-горе, с изключение на организиране на театрални представления, кинотеатри, а лицата в състава му отново са почетни, благотелни, действителни и спомагателни. Неговият празник е на 6 май. В сформираното настоятелство участват от 7 до 12 души; то назначава и уволнява библиотекаря и другите платени длъжностни лица по предвидената в бюджета заплата. Те избират помежду си: председател, подпредседател, секретар, касиер и съветници, както и проверителна комисия. Читалището урежда библиотека и читалня. В канцеларията се поддържат 20 вида книги: регистри за входящи и изходящи писма, протоколни книги, инвентарни списъци на библиотеката, летописна книга, оплаквателна книга, книги за паричните и предметни волни пожертвования и др. Дейността му е според Закона за народните читалища, а то е член на Пловдивския окръжен читалищен съюз и на Върховния читалищен съюз в България, със задължения към тях и техните уставы, като предоставя документа си за утвърждаване от Министерството на народното просвещение и от Министерството на вътрешните работи и народното здраве. В годишния отчет се дава подробен азбучен списък на състава: име и презиме, възраст, образование, занятие, местожителство; по-важни дати за читалището, данни за дейността на библиотеката и читалнята; точно описание на имотите, таблица за приходите и разходите по параграфите на бюджета; фондове, предстояща дейност, мерки или пречки за осъществяването ѝ. Препис от годишния отчет и доклада

на проверителната комисия се изпращат до следните учреждения: Окръжната училищна инспекция, Окръжната постоянна комисия, Общинското управление, Училищното настоятелство, Върховния читалищен съюз и Окръжния читалищен съюз.

Име: „Пробуда”, също често срещано название, свързано с гл. будя ‘прекъсвам съня на някого; събуждам от сън’, визирайки неговото преносно значение: духовно пробуждане на народа, проява на желанието за събуждане на народните сили и възможности, за развиване на разумното, възприемчивото. Срв. *Читалище „Пробуда”* – Биримирци, Софийско (1926), в Търново (1924), в Хамбарлии, Елховско (1926), Саръдър, дн. Венелин, Варненско, Големаново, Кулско (1926), Бешлии, дн. Байкал, Оряховско, Конуш, Хасковско (1925); *Просветително д-во „Пробуда”* – Горна баня, Софийско (1925), *Читалище „Селска пробуда”* – Царско село, Чирпанско (1926).

4. Читалище „Наука” – с. Кадършик (1934 г. Стрелци), Пловдивско

Стремежът на читалищните дейци е да се работи за умственото развитие на селяните, главно чрез книги, „преимуществено по земеделието и клоновете му и други достъпни на селянина научни книги”. Същото се управлява от настоятелство и контролна комисия, избрани от действителните му членове с тайно гласоподаване. Настоятелство: председател, касиер, библиотекар, съветници (5). Уставът, издаден в Чирпан през 1922 г., съдържа 34 параграфа, а първият устав е приет на 16 април 1904 г., докато посоченият влиза в сила от 1.1.1922 г. В него за записани имената на председателя Петко Хр. Колев, на касиера Никола Видев, на библиотекаря Гено Ст. Ковачев и на шестима съветници. Празник на читалището – Нова година (1 януари).

Име: „Наука”, със задача да се дадат знания за природата и обществото, в случая най-вече за изучаване на някои клонове от земеделската наука и усвояване на практически умения, свързани с поминъка на населението. Срв. *Читалище „Наука”* – Синаговци, Видинско (1926), *Читалище „Наука”* – Ловеч, както и в следните селища: Абланица, Тетевенско (1925), Комарево, Плевенско (1926), Марян, Еленско (1926), Враниловци, Габровско (1926), Извор-махла, Кулско (1927), Араплар, дн.

Генерал-Колево, Варненско (1912), срв. и *Читалище „Образование”* – Климентово, Варненско (1926), *Учителско д-во „Наука и здраве”* – Ловеч (1925).

5. Българско читалище „Съгласие“ – с. Куклен, Пловдивско

Неразделна част от решението, утвърдено със заповед № 1473 от 17.4.1914 г. от Министерството на народното просвещение, е неговият устав, отпечатан в Пловдив през 1914 г. Още от самото му сформирание задачата на читалището (според чл. 1) е: „умственото и нравственото повдигане на членовете и обществото в с. Куклен”. Със своето създаване то открива читалня, държи сказки с образователно, възпитателно, икономическо и национално съдържание, дава литературно-музикални вечеринки, разиграва лотарии и пр. в полза на читалището или за благотворителност. Читалището открива бюфет при читалнята „без спиртни пития”. Във връзка с членството е отбелязано, че такива могат да бъдат „всички от 18 години нагоре, без разлика на народност и пол”. Настоятелството (председател, подпредседател, деловодител-библиотекар, касиер и двама съветници, избрани в главното годишно събрание на 8 ноември) се грижи за редовния и добрия „вървеж” на читалището и за изпълнение на устава. Всеки участник има пълномощия да разисква и гласува в събранията; да взема участие в избора на настоятелство, като избираем и избирател, и да се ползва от книгите на читалището. Освен това всеки от тях има право да записва своите желания и оплаквания в определената за тази цел книга. Изключването става при неплащане на членски внос за 6 месеца или изключване с мотивиран протокол на събранията, когато той действа против читалището, или когато с поведението и делата си уронва престижа му („който се опитва да всява партизанство”). За празник на читалището е обявен 23 април (Гергьовден). Ръководство: председател Г. Ст. Ракъджиев, подпредседател В. Георгиев, деловодител-библиотекар П. Попов, касиер А. Конакчиев, членове Ив. Т. Узунов, Ст. Манолов.

Име: „Съгласие” – включва идеята членовете на това сдружение да възприемат и поддържат желанието да работят заедно, като съгласуват личните си интереси с обществените. С името се подчертава, че там, където има съгласие, единомислие, там ще има и напредък, и поло-

жителен резултат. Срв. *Читалище „Съгласие“* – Александрово, Карловско (1926), в Хърсово, Разградско (1925), в Александрово, Казанлъшко (1926) и в Балван-махала, Гърновско (1925); срв. и *Ученолюбиво културно-просветно д-во „Съгласие“* – Гаганица, Врачанско (1926), *Културно-просветно д-во „Съгласие“* – Карлуково, Пашмаклийско, дн. Смолянско (1926), *Обществено образователно д-во „Съгласие“* – Плевен (1925).

6. Ученическа библиотека „Нива“ – с. Садово, Пловдивско

Ученическата библиотека е основана на 19.6.1883 г. при Държавната земеделска гимназия в с. Садово, а уставът ѝ е отпечатан в 400 екземпляра през м. септември 1923 г. в печатницата на Братя Йонов в Пловдив. Същият е утвърден от Министъра на земеделието и държавните имоти с предписание № 3124 от 22.3.1921 г. За първите стъпки на библиотеката, която само за 6 месеца, благодарение на първите дарители, натрупва капитал и книги, и за нейното настоятелство с председател Кирил Желязков, се посочва в предговора на устава, написан от Васил Ж. Джемилев. През 1923 г. библиотеката наброява 120 читатели и притежава повече от 1786 тома литература в различни области на човешкото знание. Най-много (560) са романите, повестите и разказите, списанията (252), книги по философия (287) и по земеделие и отраслите му (254), които третират спектъра от въпроси, свързани със земеделската наука у нас и в чужбина. Между тях са по-малко известните днес: *Описание на универсалния плуг* от С. Ботев, *Свиноевдство* от О. Роде, *Болести по рапицата* от К. Малков, *Развитието на кооперацията в България* от Ст. Делев, *Земеделско-скотовъден календар за 1915 г.* от Ив. Гешев, *Наръчна книга за скотовъдеща* от Ив. Владев и др. Намерението на ученическата библиотека при Средното земеделско училище е да даде възможност за всестранното образование на своя състав. За осъществяването на тази задача, освен предоставянето на книги, тя урежда общи четения, сказки, литературно-музикални вечеринки и др. Освобождават се от членски внос бедните ученици, като тяхното приемане става на общо събрание. Всеки читател може да взема книги от библиотеката „най-много два номера, които може да държи най-много две седмици“. Дават се повече книги, само когато той се готви за реферат или сказка. Всеки от тях е длъжен да пази в исправност и чистота книгите, които му се предоставят

за прочит. Според чл. 55 на документа всяка година на майското събрание се избира нов библиотекар от първи клас. Мандатът му трае, докато е ученик. Ключа на библиотеката държи библиотекарят от най-горния клас. Отговорниците отварят библиотеката всяка сряда и събота от “1 1/2 – 2 1/2 след обед и раздават книги на членовете”. Няма право да дават неподвързани книги и списания за домашно четене, които се четат в специална читалня всяка събота от 7 до 9 часа вечерта. Библиотеката има свой печат, в средата с изобразена емблема на земеделеца и надпис: „Ученическа библиотека Нива в с. Садово”. Уставът влиза в сила след одобрението му от учителския съвет при училището. Настоятелство: председател В. Джемилев, касиер Н. Тодоров, деловодител Д. Дойчинов; контролна комисия: К. Тенев, М. п. Христов, К. Христов; библиотекари М. Стефанов, А. Миланов, Г. Драганов, В. Ковачки. Към устава е приложен и списък на книгите на библиотеката. В отдел *Литература* са дадени инвентарните номера, названията на книгите и авторите им, между които личат имената на Вазов, Гьоте, Молиер, Ибсен, Лесинг, Байрон, Есхил, Еврипид, Софокъл, Гогол, Достоевски, Тургенев, Ц. Церковски, Е. Пелин, К. Христов, А. Страшимиров и др. От списанията: *Българска сбирка, Градинар, Сеяч, Земеделска мисъл, Ветеринарна сбирка, Винарска сбирка, Взаимност, Учител, Ловец, Природа, Орало* и др. Специално място се отглежда и на отделите *История, География, Естествознание, Медицина, Астрономия*, с някои от заглавията: *Величието и падението на римляните* от Монтезкьо, *История на българския народ* от К. Иречек, *Българските хайдутти* от Г. Раковски, *Паисий Хилендарски* от Б. Пенев, *Българите в своята история* от Я. Сакъзов, *Записки по българските въстания* от З. Стоянов, *Основи на науката за храненето* от д-р Ас. Златаров, *Произход на видовете* от Ч. Дарвин и др. По философия се срещат книги като: *Класовите интереси и работническите синдикати в Англия* от К. Кауцки, *Защо се хората упояват* от Л. Толстой, *Размишления върху самия мене* от Марк Аврелий, *Общественият договор* от Ж. Ж. Русо, *Психологията на вниманието* от д-р Ш. Рибо, *За метода как да се управлява правилно разумът* от Рене Декарт и др.

Интересно е да се знае, че първите мъжки земеделски училища се откриват непосредствено след Освобождението – Земеделското училище „Образцов чифлик” край Русе, създадено с указ на Министерството на

финансите от 1879 г. и Земеделското училище в Садово – с решение на Областното събрание на Източна Румелия от 1881 г., с тригодишен срок на обучение. През 1883 г. училището в Садово е Областно практическо земеделско училище – първото селскостопанско учебно заведение в България. Заслуга за основаването му има видният общественик-агроном Д. М. Наумов. Пръв директор е Ив. Бояджиев. През 1890–1902 в учебната програма, наред с общообразователните и специалните предмети, е въведена педагогика и завършилите получават правоспособност на учители. През 1902 г. К. Малков основава в Садово първата в България земеделска опитна станция. От 1906 г. училищата в Садово, Русе и Плевен стават средни; от 1915/1916 г. – с петгодишен срок на обучение над прогимназия. Повече за тях вж. в Садовско училище, 1959. През своето дългогодишно съществуване училището е дало на страната хиляди възпитаници, между които са А. Страшимиров, Ал. Стамболийски, К. Малков, Т. Ванчев и др. За Садово и неговото име вж. при Костадинов 1997 : 86.

Име: „Нива”. В току-що освободена България нуждата от селскостопанска просвета налага откриването на земеделски училища, като едно от първите е в Садово. Наименованието на Ученическата библиотека е разкрито в „предговорните наброски” на документа, където е отбелязано, че група ученици посяват първите златни зърна на тъй богатата след това „Нива”. Чрез тази библиотека се запалват първите искри на самообразованието и на по-широка просвета, защото нуждата е била назряла, а времето е наложило своето изискване. Те основават малката библиотека, „която тъй уместно назоваха „Нива”. И както от нивата се жънат засетите зрънца и дават богат плод, така и „всяко зрънце е пропито с живата сила на завиден живот и реколта” от създателите на тази библиотека. Името има връзка и с притчата на Исус, че семето е Словото (нивата е Божия, семето е също Божие) – за хора, чиито сърца ще бъдат „добрата почва”, приемаща и разбираща словото и почвата, която дава плод, т.е. посятото на добра земя (Марко 4: 1-34). – <http://propovedi.org>. Срв. *Кредитна кооперация „Нива”* – Аврен, Варненско, Араплар, Провадийско (1931), *Кооперация „Нива”* – Муселиево, Плевенско (1921), Галово, Оряховско (1921), *Акционерно кредитно д-во „Нива”* – с. Алфа-

тар, Силистренско (1910 г.), срв. и *Пещерско ученическо д-во „Развитие“* (1895).

7. Явровско културно-просветно благотворително дружество „Руен“ – Пловдив

За *Яврово* (от 1966 г. – *Яворово*, от 1979 г. възстановено старото име *Яврово*), едно от най-старите села в Асеновградско вж. Костадинов 1997 : 106-107; Хайтов, 1958). В него е имало театрална трупа още преди Освобождението. Черква и училище се откриват през 1857 г. През 1854 г. при изкопаване на основите на черквата „Св. Богородица“ бил открит подземен параклис и икона на Св. Богородица от 1735 г., както и плоча от 1818 г. Смята се, че черквата „Св. Димитър“ в двора на училището е останала от епохата на Асеновци. Уставът на д-вото е приет на 12.11.1933 г., а утвърден от Министерството на вътрешните работи с № 17349 от 28.12.1933 г. и отпечатан в Пловдив през 1934 г. Земляческото д-во е създадено със седалище в Пловдив със следните дейности: „да създаде обстановка и условия за по-тясно сближение, опознаване и морално и умствено издигане и усъвършенстване на явровци“; да им дава морална и материална подкрепа, да поддържа връзки с родното село *Яврово* и „да подпомага всичките му ученолюбиви и други подобни начинания; да се застъпи за подобрене участта, развитието и благосъстоянието на с. *Яврово*“. Дружеството дава възможност за няколко вида членство: всички явровци, техните зетъове и снахи, както и всички от „явровско потекло“. Събират се членски внос, дарения, пожертвувания и завещания, устройват се вечеринки, излети, лотарии и др. Всички суми и ценности, постъпили в полза на д-вото, се внасят в Пловдивската популярна банка. Общото годишно събрание се свиква на Димитровден. Настоятелството му се състои от 5 души: председател, подпредседател, секретар-касиер и двама членове; контролна комисия (проверителен съвет). Дружествената година започва от 8 ноември, а годишният празник е на Илинден. Дружеството води 7 книги: протоколна; паметна за важни събития из неговия живот, списък на неговите участници, семеен списък на явровци, техните зетъове и снахи, живущи в гр. Пловдив; квитанционна, инвентарна – приходно-разходна. Според чл. 31 сдружението се основава за 99 години, а при разтурването му имотът и доку-

ментацията се предават на Явровското училищно настоятелство за съхранение, като при възстановяване същите се връщат. Настоятелство: председател П. К. Пейчинов, подпредседател Атанас З. Миленчев, секретар-касиер Васил Г. Гълъбов; членове на настоятелството и на контролната комисия – двама; председател на контролната комисия Юрдан Т. Узунов. Повече за д-вото в периода 1933-1939 г. вж. ЦДА, МВРНЗ – ЦУ, фонд № 264к. инв. опис № 6, с. 6.

Име: по връх *Руен* в най-северната част на рида Чернатица в Западните Родопи (1326 м); срв. вр. *Руен* в Западна България, най-високият (2253 м) на Осоговска планина. От *руй*, растение смрадлика – *Rhus cotinus* (Костадинов 1997 : 299). Срв. и *Руен* – ново име на с. Уланлии, Айтоско (до 1934 г.), с. *Руен*, Бургаско (от 1963 г.), с предишни имена Паная и Богородично. Срв. подобни землячески д-ва в Пловдив: *Благотворително сдружение „Аджарска дружба“* (1924), *Копривиценско културно-просветно благотворително д-во „Тодор Каблешков“* (1924), *Брациговско братство „Васил Петлешков“* (1924), *Сопотско културно-просветно и благотворително д-во* (1926), *Панагюрско благотворително д-во „Оборище“* (1926); в София: *Дряновско културно д-во „Роден край“* (1923), *Ловчанско културно благотворително д-во* (1924), *Берковска културно-просветна дружба* (1925), *Ямболска дружба „Тунджа“*; в Бургас: *М.-Търновска колония „Странджански край“* (1924), *Сливенска дружба „Х. Димитър“*; във Варна: *Разградска колония „Бели Лом“* (1924), *Свищовска колония „Стъклен“* (1926), *Видинска дружба „Баба Вида“* (1925); в Русе: *Дряновска колония* (1924), *Тревненска колония* (1926), *Разградска колония* (1926), *Еленско просветително д-во* (1927).

Религиозни сдружения

1. *Католическо дружество „Роберт Менини“ – с. Калъчлий (дн. Генерал-Николаево), Пловдивско*

Това дружество се учредява по инициатива на отец Антон Йовчев – помощник-енорист в селото. Уставът му е утвърден от Н. В. Пловдивско-Софийския апостолски наместник – епископ Викенти Пеев с № 122 от 8.11.1927 г. и от Министъра на вътрешните работи и народното здраве с № 4061 от 15.3.1929 г. В надтекстовото заглавие на документа на

д-вото, издаден в Пловдив през 1929 г., същото е определено като културно-католическо, основано при Калъчлийската енория „Пресвето Сърце Исусово”. Първоначалният замисъл при създаването му е: културно и просветно издигане на католическото население; борба против пианството и лошото говорене; прославяне на Бога, почитане на ближния и водене на чист и непорочен живот. Организиран се събрания и беседи, съставя се певчески църковен хор, в който се приемат и надарени деца; уреждат се библиотека, курсове, представления, читалище и др. Действителен член може да бъде всеки, който е навършил 15-годишна възраст, изпълнява предписанията на устава и внася месечен членски внос от 3 лв. Енорийският свещеник на селото е по право почетен член на д-вото и върховен ръководител на същото. Някои от задълженията на участниците в състава на общността са: да изкореняват от себе си и от другите лошия навик на псувнята и пианството: „да поправят, измъмуват и да съветват по приличен начин всеки, без разлика на пол и възраст, който изрича лоши неприлични думи и псувни; да изпълняват християнските обязанности, особено покаянието, причастието и християнското милосърдие към бедните; да пазят доброто име на д-вото и пресстижа му”. Архивът му се подпечатва и подписва от Калъчлийското селско общинско управление. Дружеството празнува своя патронен празник в последната неделя на м. октомври – празник на Исус Христос. През този ден всички членове следва да приемат тайнствата, изповедта и причастието. За добрия успех на начинанието, всеки от тях трябва да изрича 3 пъти на ден молитвата: „Пресвето Сърце Исусово, обичам Те, да дойде царството Ти”, оттам и църквата в с. Калъчлий се нарича „Пресвето Сърце Исусово”. Към документа е приложена членска карта със снимка и подпис на притежателя ѝ и отчетна карта за внесените в дружествената карта суми от 1929 г. до 1934 г. Дружеството членува в Съюза на католическите д-ва в България.

Име: В книгата “История на Софийско-Пловдивския диоцез” (с предговор от Людвиг Селимски) Н.В. монсеньор Георги Йовчев, разглеждайки личността на епископ Менини, определя дейността му като „златен период” за диоцеза (с. 84, 97-99). Епископ Роберто Менини бил родом от Сплит, далматинец по произход, познаващ добре славянските езици. Завършил право в Грац, Австрия. Неговите наставници, впечат-

лени от способностите му, го посочили пред Папата като достоен архиепископ, който да замести епископ Франческо Рейнаути. През 1880 год. бил назначен за коадюторен епископ на Софийско-Пловдивския диоцез, а след пет години поел управлението на епархията. Епископ Роберто Менини умира в Клементинската болница на 14.10.1916. Тленните му останки са пренесени в Катедралната църква “Свети Лудвиг” и тържествено погребани на 16.10.1916 г. (Елдъров 2002: 95, 169-191; Еленков, Ив. //www.ilit.bas.bg/bi). За училището “Санкта Мария” и за Роберт Менини вж. още Частици сред развалините (Немското училище “Санкта Мария” в София) //www.abagar1.com. Срв. *Католическо д-во от Източно-славянски обред „Св. Св. Кирил и Методий” (1928); Католически младежки певчески хор „Михаил Добромиров” при църквата „Сърце Иисусово”* – Ген. Николаево, Пловдивско, дн. кв. на гр. Раковски (1942), *Българско католическо д-во „Петър Парчевич”* (за окръг Пловдив) – Пловдив (1921) (ЦДА, МВРНЗ – ЦУ, фонд № 264к. инв. опис № 6, с. 74).

2. Католическо дружество „Св. Цецилия“ – София. Пловдивско-Софийско наместничество

Уставът на д-вото е утвърден от Министъра на вътрешните работи на 11.2.1920 г. и от Н.В. Пловдивско-Софийския апостолски наместник – епископ Викенти Пеев с № 45 от 21. 2.1920 г.; изменен в годишното събрание от 27.5.1923 г., утвърден по настоящата редакция от Министъра на вътрешните работи с № 4465 от 18.12.1923 г. и от Н.В. Пловдивско-Софийския апостолски наместник – епископ Викенти Пеев с № 66 от 8.7.1923 г., а отпечатан през 1924 г. Дружеството се създава при Католическата енория „Св. Йосиф” в София, като задачите му са: сплотяване на всички католици; морално и научно усъвършенстване на членовете, взаимно нравствено и материално подпомагане на католици – в състава и извън състава на д-вото. Основателни членове са тия, които постоянно са участвали в певческия хор до 4.3.1919 г. – датата на учредяване на д-вото, както и на ония католици, които до първото годишно събрание са внесли поне 12 лв., предназначени за образуване на първоначалния дружествен фонд. Управителен съвет – 10 души, начело с председател и контролна комисия (3 души). Директорът на д-вото е духовно лице и се назначава от Н. В. католическия владика в София.

Печат на д-вото: в средата – лира, с думите *Musica Sacra*, за спомен на основателите на д-вото. Председател В. Чапликов, подпредседател Е. Викторин, директор отец Алб. Егер, диригент А Хьорман.

Име: Св. Цецилия е католическа светица от III век в Рим. Починала около 230 г. Паметта на Св. мъченици Цецилия, Валериан, Тивуртий и Максим се чества на 22 ноември (<http://pravoslavieto.com>). *Цецилия* – сляпа (от латинското *caecus* - сляп). Католическото име *Цецилия* (*Cecilia*) се среща в Пловдивско в 1803 г. (Селимски 2006 : 149). За това женско име, лат. *Caecilia* < лат. *caeca* ‘сляпа’; пол. *Cecylia* вж. Трийняк 2005 : 405, с формите *Цецлия* и *Кикълия*, *Кикйлия, *Кикйля, *Кикъля, *Кикйлия*, *Кикйлина*, *Сицилия*, *Цицълия*, *Цицилия*. Вж. и Słownik 1995: 25, по ЖЛИ *Cecylia*, *Caecilia*, със същото значение. Срв. *Българско католическо младежко девическо д-во „Марийни девойки“* – Пловдив (1899), *Българско католическо женско благотворително д-во „Св. Богородица“* – Пловдив (1886) (ЦДА, МВРНЗ – ЦУ, фонд № 264к. инв. опис № 6, с. 74), *Младежки хор „Света Цецилия“ при катедралния храм „Свети Лудвиг“* – Пловдив.

Трудово-производителни, кредитни кооперации и занаятчийски сдружения

1. Районна лозаро-винарска производителна кооперация „Успех“ – с. Перушица, Пловдивско

През 1936 г. е направен първият отчет на кооперацията, а отчетът за 1939 година се явява четвърти от съществуването ѝ и съдържа 40 страници, отпечатан в печатница С. М. Стайков в София през 1940 г. На корицата му е поместена снимка на членовете на кооперацията. Отчетът съдържа покана за годишното събрание на 3.3.1940 г. (неделя), в 9 часа преди обед в помещението на винарската изба на БЗК банка в с. Перушица (махала Пастуша). Той е изготвен от управителния съвет на кооперацията, съгласно Закона за кооперативните сдружения и чл. 53 от устава ѝ, обект на който е „главно отчитането на виненото производство от реколта 1938 г., продажбата на грозде и плодове на международния пазар и направените общи доставки през изтеклата 1939 година”, заедно с баланса на кооперацията, ведомост за прихода и разхода и бюджетопроект за 1940 г. В краткия живот на кооперативното сдружение

(4 години), то израства като образцово предприятие, което обхваща винопроизводството в селата Перушица, Брестовица, Кричим, Устина, Куртово-Конаре и др. Кооперацията обединява производителите лозари и овощари от района за обща продажба и преработка на грозде и плодове, като търси пазари и извършва доставки на необходимите материали, машини; поддържа доброкачествени лозови пръчки; разпространява знания чрез сказки и беседи, развива просветно-културна дейност. Посочен е стопанският път на кооперацията и дейността ѝ от 1935 до 1939 г. включително. Нейните членове през 1935 г. са 26, през 1939 г. – 112, от които 105 земеделци, 3 чиновници, 3 агрономи и 1 търговец, а по социален състав са дребни трудови собственици. Изнасяни са за вътрешния пазар вина, ракии, грозде, домати, ягоди, пулпове, мармалад, гроздов мед, сироп и гроздов сок, а на международни пазари – вина, грозде, домати, ягоди и други плодове. Кооперацията участва с дялове в Кооперативната централа на лозарите в България, в Градинарската кооперативна централа и в Кооперация „Здравна самопомощ” – Пловдив и има клон в София и представителство в Берлин. Обзаведената модерна винарска изба, при която работи научна лаборатория, е първа по размер кооперативна изба, поради което Министерството на земеделието през 1936 г. устройва тук и първия курс за агрономи. От името на кооперацията се отпечатват 2 брошури от Сим. Греков: *Борба с вредителите по овощните дървета и Кайсията*. Пълномощник (председател) на управителния съвет е Дим. Г. Айвазов, подпредседател – Йордан П. Табов, членове – 6 души, контролен съвет с председател Ранг. Ат. Мишев, счетоводител М. Паскалев, а завеждащ клона на кооперацията в София е Ан. Тимов, агроном-специалист.

Име: основанието за него е посочено във Втория отчет, отразяващ дейността за 1940 година, който започва с увод, озаглавен „5 години кооперация „Успех”. Изтъква се, че основите на кооперацията са положени на 29.8.1935 г. в с. Перушица, Пловдивско. „Стимултът, който ръководеше основателите беше, обаче, решително един – да се върви напред и смело напред. И сякаш като символ кооперацията се назова „Успех”... Днес кооперация „Успех” е най-образцовото, в пълния смисъл на думата, кооперативно предприятие в областта на лозаро-винарството”. Съобразно начертаната скица на района на кооперацията, стопанисва-

ната площ е 105 000 декара, с близо 45 000 души жители. Стопанският път на кооперацията проследява нейната дейност от 1935 г. до 1940 г., когато членовете ѝ нарастват на 140. Основната стопанска задача е преработката на винените сортове грозде в доброкачествени вина, особено на червени вина „Бордо” и „Памид” и пласиране на същите на вътрешните и международни пазари. По такъв начин тя заслужено носи името „Успех”, тъй като е достигнала определени сполуки в начинанията си и в това, към което се е стремяла; получила е признание, одобрение и положителна оценка. Срв. *Плевенско акционерно спестовно д-во „Успех” (1899)*, *Акционерно анонимно д-во „Успех” – Габрово (1904)*, *Лозаро-винарска кооперация „Прогрес” – с. Виноградец, Пазарджишко (1940)*, *Лозаро-винарска кооперация „Плевенска гъмза” – Плевен (1928)*.

2. Тютюнопроизводителна кооперация „Якò басма” – с. Тополово, Пловдивско

За културните традиции в селото може да се отбележи, че черквата „Св. Димитър” е построена в края на XVIII в. Според турски султански ферман от 1845 г. тя е една от старите и има привилегия да я управляват самите българи-християни. Училище съществувало още през 1864 г. и се е помещавало в черквата. През 1892 г. е построено ново училище, а читалището е основано през 1894 г. (Костадинов 1997 : 89-91). Уставът на кооперацията е утвърден от Пловдивския окръжен съд на 25.8.1923 г. като кооперативно сдружение между тютюнопроизводителите на с. Тополово, Станимашка околия, с дейност в двете селища Тополово (Голямо и Малко Тополово), разделени до 1922-1923 г. Нейната дейност е насочена към групиране на тютюнопроизводителите за обща преработка и продажба на произведените от тях тютюни; уреждане на тютюнев разсадник от избрани сортове за общо ползване от членовете. Кооперацията следва да ги упътва в отглеждане и запазване от болести и повреди на тютюна; да търси пазари на възможни най-високи цени; да прави доставки за ползване на уреди, сечива, машини и др.; да подкрепя членовете си парично с аванси срещу внесения тютюн; да организира спестовна служба и фонд за подпомагането им. Сдружението се основава за срок от 100 години. Членове на кооперацията могат да бъдат лица, които се занимават с тютюневата култура, без разлика на пол, религия и народ-

ност, а не непълнолетни или лишени от граждански и политически права, лихвари, осъдени за кражба, измама, фалшификация, разврат, убийство и пр.; обявени в несъстоятелност, пияници; лица, които имат интереси, противни на тия на сдружението. То се управлява от общо събрание, управителен съвет, контролен съвет и директор, с председател на управителния съвет – Сп. Божанов, подпредседател Б. Златарев и 5 члена.

Име: От *яка*, тур. *yaka* ‘склон (на планина)’: *Родопска*; *Родопска яка*, име на СЗ склонове на Родопите (планина) към Тракийската низина. *Яка колу* е стара подоколия в Османската империя с 55 селища и център гр. Пещера. От тур. *Yaka kollu* ‘подоколия Яка’, от МИ *Яка(та)*; *Яката*, име на Пещерско, на северните склонове на Родопите между Белово и Кричим (Балкански, Цанков 2007 : 306, 348). Срв. различни сортове тютюн: *Басма* (*Джебел басма*, *Таклит басма*), *Баши бали*, *Каба кулак* от Родопската тютюнева област (тютюнопроизводителен район) (Ингилизов 2001 : 57-66). В случая става дума за тютюн, който вирее по склоновете (тур. *yaka tütünü*); *басма-тютюн* (тур. *basma tütünü*) – вид дребнолист и ценен южнобългарски тютюн (БТР 1973 : 41). Срв. и *Тютюнопроизводително културно-просветно професионално д-во „Асеновградска яка“* (1936) – Асеновград, *Тютюнево културно-просветно професионално д-во „Долноводенска басма“* (1935) – с. Долни Воден, Асеновградско, *Тютюнево културно-просветно професионално д-во „Паталенска яка“* (1936) – с. Паталеница, община Црънча, Пазарджишка околия, *Тютюнопроизводително д-во „Жълта басма“* (1935) – с. Копривлен, Неврокопска околия, *Тютюнопроизводително д-во „Неврокопска басма“* (1935) – Неврокоп, *Народна тютюнопроизводителна кооперация „Тракия“* – Станимака.

3. Кооперативно тютюнопроизводително сдружение „Устина“ – с. Устина, Пловдивско

Кооперативното сдружение с ограничена отговорност се управлява по Закона за кооперативните сдружения. Изискванията му са подобни на тези при „Яка басма“ – Тополово. Уставът е приет на 8.2.1923 г., а отпечатан в Пловдив в печатницата на Ник. Г. Йонов през същата година. Заложено е изискването ревизираната от контролния съвет годишна сметка да се публикува в съюзния орган „Кооператор“ най-малко

8 дни преди деня на общото събрание и в дружествената канцелария. Отделено е повече място на годишната сметка, на активите и пасивите, приходите и разходите. Членува в Общия съюз на българските земеделски кооперации.

Име: по селищното название *Устина*, което може да се изведе: 1) Вер. от лично име *Осота*, а то от старинно име на *-ота* – старинен славянски суфикс с първично гальовно значение, като: *Белота* (XIII в.), *Босота*, *Доброта*, *Драгота*, *Страхота*, *Тихота* (XIII в.) и др. (Железняк 1969 : 50-60; Ковачев 1987 : 141). За имена на *-ин(а)* – **-inъ*, *-ina* вж. Ковачев, цит. съч., 140; Заимов, 1994: *Добротин*, *Драгостин*, *Драготин*, *Драгошин*, *Радотин*, *Страхотин* и др. За тях вж. повече при Дуриданов за мъжки лични имена на *-ина* – *Бартина*, *Драготина* (1985 : 209-250); 2) Селото е кръстено на Света Юстина – крепостта, която император Юстиниан строи в чест на светицата, чието име носи той самият (<http://apollon.blog.bg>) (Повече за нея вж. в Житие и страдание... на девицата Света Мъченица Иустина... 1992; Жития 1991, 484-485). Паметта на Св. Св. Киприян и Юстина се чества на 2 (15) октомври; 3) Името на село Устина, буквално се превежда като “истина” (<http://www.bg-history.info>), като се има предвид лат. *iustus* ‘справедлив, честен; правилен, истински’ (Войнов, Милев 1944 : 338). Убедително Л. Селимски (2006 : 124, 142, 148) посочва, че това са случаи на звукови сходства, при които новата чужда форма (от римокатолическия календар) изцяло се покрива с някаква стара домашна, напр. *Истѣна* в м. *Юстѣна*, от лат. *Iustina* – с *Истина* ‘Правда’. Срв. *Районно земеделско кооперативно д-во „Родопи”* – Пещера (1923), *Тютюно-производителна кооперация „Хвойненска котловина”* – с. Хвойна, Станимашко (1924).

4. Вегетарианско кооперативно стопанство – с. Мечкюр, Пловдивско (1934 г. преименувано на Прослав; 1969 г. – присъединено към Пловдив)

Според неговия устав от 1927 г. се учредява кооперативно производително сдружение „между желаещите да добият своя поминък чрез непосредствен труд върху земята”. Задачата, която си поставя това стопанство, е да посели лицата от тази организация върху годна за обработване на земеделски култури земя; да се сдобие със земя, получена

от държавата, общината или от отделни лица, както и с всички необходими имоти, сечива и машини. Образува два фонда: резервен и културен, открива кредит пред Българската централна кооперативна банка и Българската земеделска банка. Намерението е да се създаде едно модерно земеделско стопанство, да се откриват курсове за подготовка на персонал, да се изпращат отделни членове на специализация в страната или в чужбина за сметка на сдружението, които са индивидуални и колективни. Неграмотният или незнаещият български език се подписва в заявлението от друг, в присъствието на двама свидетели от сдружението, които му обясняват смисъла на документа. Десет процента се отделят за общия фонд „Земеделско стопанство“, образуван при Вегетарианското кооперативно д-во в България. Основатели, подписали устава: Стою Т. Кацаров, Никола х. Георгиев, Тодор Парасков, Донка Кошева и др.

Име: от *вегетарианец* (рус. също, по лат. *vegetarius* ‘растителен’ – лице, което не яде месо, а се храни предимно с растителни храни), вж. РЧДБЕ 1982 : 166, произв. *вегетариански, вегетарианство*. Вж. и БЕР 1971 : 125, чрез рус. *вегетарианец* от нем. *Vegetarianer*, създадено през 19 в. в Англия от лат. гл. *vegeto* ‘съживявам, ободрявам’, произв. от *vegetus* ‘оживен, въодушевен, смел’, фр. *vegetarian*, англ. *vegetarian*. Интересно е да се отбележи в това отношение влиянието на Лев Николаевич Толстой в България. Толстой се отказва от частната си собственост върху земята и имението си, от авторските си права и работи земеделски труд. Става вегетарианец и пълнен въздържател. Новия си религиозен светоглед претворява в романа „Възкресение“ (1899) (вж. <http://bg.wikipedia.org>). В началото на 20 в. група млади интелегенти от всички краища на България създават толстоистка колония в село Алан Кайряк (Бургаско), поддържаща кореспонденция с Лев Толстой. Комуната е имала силно присъствие в живота на селото и така то е наречено Ясна поляна, получавайки името на родното място на писателя. Издават списание “Възраждане” (1907–1935), в което публикуват 11 ръкописа на Толстой, религиозно-философска литература за разумен човешки и обществен живот, сведения за толстоизма в България и света. За изданието Толстой казва: “Това е единственото списание в света, проповядващо напълно нашите идеи”. В Сухиндол през 1912 г. се създава Вегетарианско д-во „под влиянието на Стефан Андреев от София, Никола

Енев от Г. Оряховица, проф. Димитър Кацаров от София и Димитър Т. Влаев. По-късно, през 1920 г., под влиянието на Димитър Влаев то се обединява с „толстоистите“: свещ. Георги Арnaudов, Петър Мануилов, Тодор Атанасов, Колю Касабов, както и Никола Мънков (читалищен деец, народен представител, член и председател на Окръжната постоянна комисия в Севлиево). Така възниква новата групировка „Вегетарианци-толстоисти“ (Бакалов 1999 : 251-252). Сrv. *Вегетарианско д-во – София (1919)*, *Български вегетариански съюз – София (1924)*.

5. Потребителна кооперация „Поминък“ – Кричим, Пловдивско

Според устава ѝ от 1929 г. тя се ангажира да защитава икономическите интереси на хората от нейния състав, „като им доставя евтини и доброкачествени потребителни предмети и развива гражданската солидарност помежду им.“ Кооперативното д-во открива заведения за производство и продажба на различни предмети, доставя всякакъв вид стоки, придобива необходими недвижими имоти, пропагандира идеите на кооперативното дело и др. Дяловете за участие са именни и наследствени. Те могат да се прехвърлят на други лица само с предварително съгласие на управителния съвет.

Име: „Поминък“ – названието показва, че кооперацията е натоварена със задачата да изкарва дохода и прехраната на своите членове, да работи за всички, които приемат идеята на кооперативното дело и разчитат на подобрене на своето социално положение и занятие. Сrv. Спестително акционерно земеделско дружество „Поминък“ – Бяла-Черкова, В. Търновско (1896); *кредитните кооперации:* „Орало“ – с. Красново, Пловдивско, с. Черковна, Провадийско; „Земеделец“ – с. Тестеджий, Провадийско, с. Баница, Врачанско (според Отчет на Общия съюз на българските земеделски кооперации за 1932 г.), „Сеяч“ – с. Ютюклер, Разградско, „Златен клас“ – с. Красен, Русенско, „Орач“ – с. Долен Иджик, Шуменско; сrv. и кооперациите: „Плуг“ – с. Брегово, Видинско, „Труд“ – с. Крушовица, Плевенско, с. Драгомирово, Свищовско, с. Крета, Никополско (1920).

6. Кредитна кооперация „Зора“ – с. Перущица, Пловдивско

Уставът (на една от ранните в района кооперации) е утвърден от Пловдивския окръжен съд на 31.5.1922 г. и отпечатан на следващата година в Пловдив. Настоящият устав отменя предишния, публикуван в бр. 80 на Държавен вестник от 17.4.1909 г. Текстът на типовия документ от 1922 г. е подобен на този на кооперацията в с. Рогош (вж. по-долу). Сдружаването предвижда да кредитира участниците в него за стопанските им нужди; да развие и засили способността и икономическата мощ между тях и населението; да разпространява стопански знания, да набави свой стопански инвентар; да организира нужните стопански и други инициативи за улесняване на членовете; да се грижи за тяхното умствено и нравствено повдигане и др. От чистата печалба се разпределя 10% за резервен фонд, 10% за фонд за общополезни начинания и др. Не могат да участват: зеленочарите и лихварите или членуващи в състава на друго кооперативно сдружаване.

Име: „Зора“ – символ на утринната светлина преди разсъмване, в случая – за надеждата на хората, която се възражда, както денят започва със зазоряването и изгрева на слънцето. Срв. *Кооперация „Зора“* – Ново село, Видинско (1920), *Околийски земеделски синдикат „Зора“* – Русе (1920), *Кожухаро-шапкарско производително кооп. д-во „Зора“* – Чирпан (1922), *Кооперация „Заря“* – с. Връв, Видинско и в Дживел, Шуменско (1920), *Производителна кооперация „Светлина“* – Ямбол (1925).

7. Кредитна кооперация „Напредък“ – с. Рогош, Пловдивско

Типов устав, издаден от Българската централна кооперативна банка, както и кооперация „Зора“, отпечатан в Пловдив през 1932 г. Приет от общото годишно събрание на 31.3.1920 г. Председател П. К. Гангаров, деловодител свещеник П. Кашидов.

Име: „Напредък“ – символизира енергичната дейност на сдружението, което гледа напред и води другите към успехи и благополучие. Срв. *Кожарска кооперация „Напредък“* – Стара Загора (1923), *Кредитна кооперация „Напредък“* – с. Сеславци, Софийско, с. Балджи омур, Поповско, с. Караагач, Провадийско; *Производителна кооперация „Напре-*

дък” – с. Ахлатлии, Елховско (според Отчет на Общия съюз на българските земеделски кооперации за 1932 г., с. 62).

8. *Общо занаятчийско сдружение – с. Папазлий (Гара Папазлий), Пловдивско*

В с. *Поповица* (1590 г. с. *Папас*, до 1934 г. *Папазлии*) през 1896–1897 г. е построено училището, а през 1910 – църквата. Селото се разраства след Освобождението, особено след откриването на ж.п. линията Пловдив – Цариград през 1908 г. През 1928 г. при земетресението е било почти разрушено, а по-късно заселено с преселници от околните села. Турците се изселват през 1901 г. Повече за селището вж. при Костадинов 1997 : 81-82. Пловдивската индустриална камара и Министерството на търговията и промишлеността утвърждават устава на сдружението на 24.7.1926 г. В Глава първа на документа, озаглавена „Име, седалище, състав, знаме, печат и покровител на сдружението”, е казано: „Въз основа на закона за организиране и подпомагане на занаятите, самостоятелните майстори от всички занаятия от с. Папазлий, образувахме сдружение, което назовахме: „Общо занаятчийско сдружение”. То ратува за моралното и специално образование на чираците, калфите и своите членове чрез откриване на временни курсове, специални училища, читалище и пр.; взаимно подпомагане на хората от състава му, поддържане добри отношения между майсторите и техните помощници в занаята; взема необходимите мерки никой да не упражнява занаята незаконно. За патронен празник се провъзгласява „Св. Илия”. Органи на сдружението: общо събрание, настоятелство, контролна комисия, съвет на калфите, занаятчийски помирителен съд (по специален правилник, изработен от Министерството на търговията, промишлеността и труда); занаятчийски взаимно-спомогателен фонд. Ръководство: председател Костадин Колев, подпредседател Васил Спасов. Срв. *Земеделски районен синдикат – с. Папазлий, Станимашко* (1905), *Видинско терзийско-юрганджийско занаятчийско сдружение* (1922), *Въжарско занаятчийско сдружение* – Т. Пазарджик (1923), *Занаятчийско дърводелско-столарско сдружение* – В. Търново (1923), *Пловдивско медникарско занаятчийско сдружение* (1925).

9. Дюлгерско занаятчийско сдружение „Братство“ – с. Тополово, Пловдивско

Въз основа на Закона за организиране и подпомагане на занаятите, самостоятелните майстори от дюлгерския занаят (каменари и зидари) в Тополовската селска община образуват свое сдружение през 1923 г. Текстът на устава е подобен на този в с. Папазлий. Органи на сдружението: общо събрание, настоятелство (от петима души); контролна комисия, съвет на калфите, занаятчийски помирителен съд. В ръководството са избрани: председател Петров, подпредседател Т. Янков. Решенията за измененията на документа подлежат на утвърждаване от Пловдивската търговско-индустриална камара.

Име: „Братство“ – тук не става дума за кръвно родство между братя, а за сговор, близост между хора, за д-во, където хората живеят като братя, т.е. като събратя, другари, близки по разбираня и идеи. Срв. *Пловдивско строително занаятчийско сдружение (1927)*, *Дупнишко взаимно-спомогателно спестовно д-во „Братство“ (1922)*, *Българско научно и благотворително д-во „Братство“ – Букурещ (1898)*, *Костурско „Просветително братство“ – Варна (1912)*, *Българско православно християнско братство – София (1903)*, *Православно християнско братство „Християнски съюз“ – Враца (1909)*.

Електроцентрали и водни синдикати

1. Електрическа централа „Въча“ – с. Кричим, Пловдивско

Основана е на 16.11.1919 г. в с. Кричим, Пещерска околия, като „Електропроизводителна кооперация Въча“ със 71 членове и капитал 54 600 лв. Съгласно Закона за водните синдикати от 22.10.1920 г., на 27.3.1921 г. се преобразува в нова фирма – „Електрическа централа Въча“ и се превръща във воден синдикат. Уставът ѝ е утвърден от Т.-Пазарджишкия окръжен съд на 13.4.1921 г., а фирмата е обнародвана в Държавен вестник, бр. 13 от 16.4.1921 г. По-късният вариант на документа, отпечатан в Пловдив през 1924 г., отменя предишния, публикуван в бр. 275 от 11.3.1920 г. в Държавен вестник. През следващите години „Въча“ е най-големият воден синдикат в България. През 1929 г. в него

участват 23 000 земеделски стопани и 309 колективни члена. В началото на 1930 г. има капитал 195 млн. лв. От 1.1.1941 г. преустановява дейността си и прехвърля средствата си на Държавното областно електроснабдително предприятие в Пловдив. До 9.9.1944 г. ВЕЦ е най-голямата в България. Синдикатът се стреми да обедини населението в Пловдивски окръг за образуването на потребния капитал за добиване на електрическа енергия от водната сила на р. Въча (Кричим), като построява мрежата за отвеждане на електрическата енергия до населените места на лични и колективни членове. Синдикатът се управлява от общо събрание, синдикален съвет, управителен и контролен съвет. За дейността на Електрическата централа „Въча” – с. Кричим вж. Отчетите ѝ за 1923–1932 г.

Име: *Въча*, тъй се нарича още *Кричимската река* в Южна България, която извира от Средните Родопи, тече по дълбока и тясна долина, излиза в Тракийската низина и се влива в Марица над Пловдив. Според Балкански, Цанков 2007 : 208, 264, 306, 348, Кричим е старо име на р. *Въча* (цитирано по Дуриданов 1970 : 38; Миков 1943 : 28). Река *Въча*, десен приток на Марица, е най-голямата река в СЗ Родопи от Виденишкия дял. До Освобождението се нарича *Кричма дере*, *Кричимска река*, от СелИ *Кричим*. Обяснение на името *Въча* дава Й. Заимов 1973 : 90, от диал. *вък* ‘вълк’ + *-ја*, привнесено от преселници от Пиринския край, където *ъл* > *ъ*. Дуриданов 1970 : 38 извежда името от по-старо **онча* ‘крива, лъкатушна’. Вж. за етимологията на названията *Въча* и *Кричим* от същия автор (1963 : 27-40). Сrv. *Районен земеделски синдикат „Дунав”* – Лом (1922), *Воден синдикат „Малуша”* – Габрово (1923).

2. Воден синдикат „Фердинандово” – с. Фердинандово, Пловдивско

Съгласно Закона за водните синдикати, от притежателите на имоти, ниви, ливади и др., намиращи се в землищата на селата Фердинандово и Св. Спас, Пловдивска околия, се основава воден синдикат. Неговият устав е приет на 13.8.1936 г. и отпечатан Пловдив в 1938 г. Това, което се стреми да постигне, е да се използват водите на р. Фердинандовска за напояване имотите; укрепване бреговете на реката, отводняване на мочурливите места; подобряване здравословното състояние на населението в долината на реката и отстраняване на условията за маларията.

Определени са органите на управление: общи събрания, синдикален съвет, управителен съвет, контролен съвет, огледна комисия, помирителен съд. Ръководство на сдружението: председател на УС Юрдан Божилов и четирима членове, чиито подписи под документа са удостоверени от селското общинско управление с кмет В. Георгиев.

Име: по селището *Фердинандово* (Дермендере, в 1889 г. преименувано на *Фердинандово* и в 1946 г. – на *Първенец*) и по произв. *Фердинандовска река*. *Фердинандово* – от МЛИ *Фердинанд*, име от стар германски произход, у нас разпространено след идването на княз Фердинанд Кобург в 1887 г. (Илчев 1969 : 509). При Ковачев 1987а : 181 името *Фердинанд* се среща 138 пъти, изведено от нем. Ferdinand, стгерм. heer ‘войска’ и pand ‘смел’; fardi ‘път’ и pand ‘смел’. Срв. *Воден синдикат „Асенова крепост”* – Станимака (1922), *Воден синдикат „Свобода”* – с. Свобода, Чирпанско (1922), *Воден синдикат „Якоруда”* – с. Якоруда, Разложко (1940).

Ловни дружества

1. *Ловджийско дружество „Глиган”* – с. *Брестовица*, *Пловдивско (от 1956 г. Брястовица)*

Брестовицкото ловджийско д-во според устава му от 1897 г. следва да съдейства на властите за съблюдаване на Закона за лова; да се грижи за размножаване на полезния дивеч и изкореняване на вредителния; да разпространява между членовете си и населението познания относно лова и риболова; да се грижи за подобрене расата на ловджийските кучета. Всеки беден член има право, след като заяви на настоятелството, да му се помогне за купуване на ловджийска пушка и ловджийско куче, като възвърне парите на д-вото в продължение на 6 месеца. Дружеството има свой празник 8 януари – Бабинден. Председател на настоятелството Х. А. Кренчев, подпредседател – Ен. Тикларов.

Име: В средата на печата на д-вото има изобразен глиган, а насреща му – вълк. Идеята, заложена в названието му, е запазване на полезните животни, като мъжките диви свини, и за изстребване на „вредителните”, като вълците, но да се запази равновесието в природата. Срв. *Пловдивско*

Ловно д-во „Сокол” (1929), Околийско ловджийско-стрелческо д-во „Елен” – Казанлък (1898).

Посочените примери в никакъв случай не изчерпват всички съществуващи по това време д-ва, но представените 21 имена отбелязват някои от характерните черти на общественно-икономическата и социокултурната ситуация в Пловдивско през 20-те и 30-те години на XX век с: културно-просветни сдружения – *Просвета (2), Пробуда, Наука, Съгласие, Нива, Руен*; религиозни сдружения – *Роберт Менини, Св. Цецилия*; трудово-производителни, кредитни кооперации и занаятчийски сдружения – *Успех, Яка басма, Устица, Поминък, Зора, Напредък, Братство*, както и описателните названия: *Вегетарианско кооперативно стопанство, Общо занаятчийско сдружение*; електроцентрали и водни синдикати – *Въча, Фердинандово*; ловно дружество *Глиган*.

Разгледаната ергонимия в класификационен порядък се реализира:

– с оними, които пряко кореспондират с ономи (съществителни, лексеми): *Просвета, Пробуда, Наука, Съгласие, Успех, Напредък, Братство, Поминък*; друга част се мотивират с имена на съществителни, които представят предмет, област на трудова дейност и бита: *Нива*; в трети случай се използва оронимия или хидронимия, име на българска планина или на река: *Руен, Въча*; друг сравнително голям клас са т. нар. мемоергоними: *Роберт Менини, Св. Цецилия*; в някои случаи се привежда името на селото, където е организацията: *Фердинандово, Устина*; при други ергоними се използва за именован знак продуктът на трудовата дейност – *Яка басма, Глиган*; нерядко се приемат като имена названията на явления, които по-скоро са свързани с представата (различни от понятието от ядрото на лексикалното значение): *Зора*; понякога има и случаи на организации с нулева знакова ергонимия: *Вегетарианско стопанство, Общо занаятчийско сдружение*.

Най-общо, в този план се представя и цялостната българска ергонимия, като тази област на българската ономастика се оказва най-слабо проучена. При анализиране на достатъчно единици от корпуса ще последва теоретично обяснение или бъдещо изследване – една от задачите на автора на тази статия.

Литература

- Бакалов 1999** : Бакалов Г. История на Сухиндол. С., 1999.
- Балкански. Цанков 2007** : Балкански, Т., К. Цанков. Местните имена от Пещерското краище. Велико Търново, 2007, с. 208, 264, 306, 348.
- БЕР 1971**: Български етимологичен речник. Т. I. С., БАН, 1971, с. 125.
- БТР 1973**: Български тълковен речник. 3. изд. С., 1973, с. 41.
- Войнов, Милев 1944**: Войнов, М., Ал. Милев. Латинско-български речник. 4. изд. С., [1944], с. 338.
- Документи 1993**: Документи за католическата дейност в България през XVII век. Състав. Б. Примов и др. С., 1993. (Библиотека Архив).
- Дуриданов 1970**: Дуриданов, Ив. Едно древно славянско название. – *Родопи*, 1970, № 11, с. 38.
- Дуриданов 1963**: Дуриданов, Ив. Към етимологията на названията *Въча* и *Кричим*. – *Език и литература*, 18, 1963, № 2, 27-40.
- Дуриданов 1985**: Дуриданов, Ив. За някои редки словообразователни типове в българската топонимия с успоредици от другите славянски езици. – В: *Славистичен сборник*. Т. I. Езикознание. С., БАН, 1985, с. 209-250.
- Елдъров 2002**: Елдъров, Св. Католиците в България 1878-1989. Историческо изследване. С., 2002.
- Еленков 2002**: Еленков, Ив. Католическата църква и католиците в България. Епископска конференция на католическата църква в България. С., 2002.
- Еленков...:** Еленков, Ив. Католическата църква в България и общностните идентичности на принадлежащите към нея верни през XIX и първата половина на XX век. // www.ilit.bas.bg/bi
- Железняк 1969**: Железняк, И.М. Очерк сербохорватского антропонимического словообразования. Киев, 1969, 50-60.
- Житие 1992**: Житие и страдание на Свети Свещеномъченик Киприан и на девицата Света Мъченица Иустина. Изд. авт. колектив при храм „Света Троица” – Асеновград, Асеновград, 1992.
- Жития 1991**: Жития на светиите. С., Св. Синод, 1991, с. 484-485.
- Заимов 1973**: Заимов, Й. Български географски имена с -*ъ*. С., 1973, с. 90.
- Заимов 1994**: Заимов, Й. Български именник. 2. фототип. изд. С., 1994.
- Заимова 1966**: Заимова, В. Нашествия и етнически промени на Балканите. С., 1966, 74.
- Илчев 1969**: Илчев, Ст. Речник на личните и фамилни имена у българите. С., 1969, с. 509.
- Ингилизов 2001**: Ингилизов, Т. Държавното опитно поле по тютюна в Джебел – предшественик на опитната станция по тютюна. – В: *Краеведски сборник*. [Т.] I. Съюз на краеведите в България. Велико Търново, 2001, с. 57-66.

III. ОНОМАСТИКА: теория, история и други аспекти

- Йовчев, Мандраджиева 1996:** Йовчев, Г., Т. Мандраджиева. История на Софийско-Пловдивския диоцез. Пловдив, 1996.
- Ковачев 1987:** Ковачев, Н. Българска ономастика. С., 1987, с. 141.
- Ковачев 1987а:** Ковачев, Н. Честотно-гълковен речник на личните имена у българите. С., 1987, с. 181.
- Коледаров, Мичев 1973:** Коледаров, П., Н. Мичев. Промените в имената и статута на селищата в България 1878 – 1972 г. С., 1973.
- Костадинов 1997:** Костадинов (Чешмеджиев), К. Местните имена в Асеновградско. Асеновград, 1997.
- Лезина, Суперанская 1994:** Лезина, Н., А. Суперанская. Словарь-справочник тюркских-родоплеменных названий. Ч. I. М., 1994, с. 198.
- Миков 1943:** Миков, В. Произход и значение на имената на нашите градове, села, реки, планини и места. С., 1943, с. 28.
- Немско училище...:** Частици сред развалините (Немското училище “Санкта Мария” в София). // www.abagar1.com
- Отчет* на Акционерното кредитно д-во „Нива” в с. Алфатар за 1910 г. (I финансова год.). Силистра, 1911.
- Отчет* на Българското научно и благотворително дружество „Братство” в Букурещ от 1 април 1897 год. до 31 март 1898 год. Русе, 1898.
- Отчет* на Електрическата централа „Въча” – с. Кричим за 1923 г.; за 1924 г. С., 1924-1925; за 1925 г. Пловдив, 1926; за 1926 г. Кричим, 1927; за 1927-1932 г. Пловдив, 1928-1933.
- Отчет* на лозаро-винарска кооперация „Прогрес”, с. Виноградец, Пазарджишко за 1940. С., [1942].
- Отчет* на Лозаро-винарската кооперация „Плевенска гъмза”, Плевен, за отчетната 1927/1928 г. Год. IV. Плевен, 1928.
- Отчет* на Ломски районен земеделски синдикат „Дунав”. Баланс и сметка за загубите и печалбите на 31 декември 1922 г. Лом, 1922.
- Годишен *отчет* на Марашкото читалище „Хр. Г. Данов” 1904-1905... Пловдив, 1906.
- Отчет* на Общия съюз на българските земеделски кооперации за 1932 година пред XX редовен конгрес. С., 1933, с. 62.
- Отчет* на Плевенското акционерно спестовно дружество „Успех” в гр. Плевен за 1899 година. Плевен, 1900.
- Годишен *отчет* [на Пловдивско ловно д-во „Сокол”-Пловдив] за 1928-1929 год. за редовното общо годишно събрание на 30 юний (неделя) 1929 год. Пловдив, [1929].
- Отчет* на Потребителната кооперация „Съгласие” гр. Свиленград за 1930 год.; за 1931 год. Стара Загора, 1931-1932.
- Отчет* на производителна кооперация „Светлина” в гр. Ямбол за 1931 г. Год. VII. Ямбол, 1932.

- Отчет* на Районната лозаро-винарска производителна кооперация „Успех” с. Перущица, Пловдивско за 1936 операционна година. Год. I, 1937; за 1939. Год. IV, 1940; [за] 1940 операционна година. Год. V. С., [1941].
- Първи годишен *отчет* на управителния съвет за дейността на Тютюно-производителна кооперация „Хвойненска котловина”, с. Хвойна – Станимашко от 12 ноември 1922 год. до 31 декември 1923 год. Станимака, 1924.
- РЧДБЕ 1982:** Речник на чуждите думи в българския език. Състав. М. Филипова-Байрова и др. С., БАН, 1982, с. 166.
- Садовско училище 1959:** [Седемдесет и пет] 75 години Садовско земеделско училище. Юбилеен сборник. Състав. Г. П. Панайотов и др. С., 1959.
- Селимски 2006:** Селимски, Л. Етюди по българска антропология. Лични имена. Велико Търново, 2006, с. 124, 142, 148.
- Симеонов 1970:** Симеонов, Б. Тракийското наследство в нашия език. – *Родна реч*, 1970, № 1, с. 47.
- Списък* на дружествата в България, които имат устави, утвърдени от Министъра на вътрешните работи и народното здраве, съгласно закона за училищата и дружествата и съгласно чл. 2 от същия закон, могат да действуват в страната. С., 1927.
- Устав* на Акционерното анонимно д-во „Успех” – Габрово. Габрово, 1904.
- Устав* на Брестовицкото ловджийско дружество „Глиган” [с. Брестовица], Пловдивско. Пловдив, 1897.
- Устав* на вегетарианското дружество в гр. София... С., 1919.
- Устав* на Вегетарианското кооперативно стопанство – с. Мечкюр, Пловдивско. с. Мечкюр, Пловдивско, [1927].
- Устав* на Видинското терзийско-юрганджийско занаятчийско сдружение. Видин, 1922.
- Устав* на Водния синдикат „Асенова крепост” в гр. Станимака. Станимака, 1922.
- Устав* на водния синдикат „Малуша” в гр. Габрово, околия Габровска. Габрово, 1923.
- Устав* на Водния синдикат „Свобода” с. Свобода (околия Чирпанска). Чирпан, 1922.
- Устав* на Водния синдикат „Фердинандово” – с. Фердинандово, [Пловдивско]. Пловдив, 1938.
- Устав* на въжарското занаятчийско сдружение в гр. Т. Пазарджик. Татар Пазарджик, 1923.
- Устав* на Дупнишкото взаимно-спомагателно спестовно дружество „Братство”. Дупница, 1922.
- Устав* на Електрическата централа „Въча” – Кричим. Пловдив, 1924.
- Устав* на занаятчийското дърводелско-столарско сдружение в гр. В. Търново. Велико Търново, 1923.
- Устав* на Земеделския районен синдикат в с. Папазлий, околия Станимашка. Пловдив, 1905.

III. ОНОМАСТИКА: теория, история и други аспекти

- Устав* на Земеделското кооперативно скотовъдно-млекарско дружество „Производител“ в гр. Пловдив. [Б. м., 1923].
- Устав* на Кадършикското читалище „Наука“ [с. Кадършик, Пловдивско]. Чирпан, 1922.
- Устав* на Кара-Топракското благотворително дружество в гр. Пловдив. Пловдив, 1933.
- [*Устав* на] Католическо дружество от Източно-славянски обред „Св. Св. Кирил и Методий“. С., 1928.
- Устав* на католическото дружество „Роберт Менини“ в с. Калъчлий (Пловдивско). Пловдив, 1929.
- Устав* на католическото дружество „Св. Цецилия“ в ст.[олицата] София. Изд. Пловдивско-Софийско наместничество. С., 1924.
- Устав* на Кожарската кооперация „Напредък“ в гр. Стара Загора. Стара Загора, [1923].
- Устав* на кожухаро-шапкарското производително кооперативно дружество „Зора“ в гр. Чирпан. Чирпан, 1922.
- Устав* на Кооперативното производително дружество „Оряхово“. Пловдив, 1922.
- Устав* на Кооперативното тютюнопроизводително сдружение „Устина“, [с. Устина, Пловдивско]. Пловдив, 1923.
- Устав* на Кредитната кооперация „Зора“ в с. Перушица, околия Пловдивска. Пловдив, 1928.
- Устав* на кредитната кооперация „Напредък“ в с. Рогош, околия Пловдивска. Пловдив, 1932.
- Устав* на Кукленското българско читалище „Съгласие“. Пловдив, 1914.
- Устав* на Македонската католическа лига в България. С., 1922.
- Устав* на млекарското дружество „Надежда“ в с. Бей-кйьой (кьой), Пловдивска околия... Чирпан, [б.г.].
- Устав* на народната тютюнопроизводителна кооперация „Тракия“ – Станимака. Станимака, [1923].
- Устав* на Папазлийското общо занаятчийско сдружение, Гара Папазлий, [Пловдивско]. Пловдив, 1926.
- Устав* на пещерското ученическо дружество „Развитие“. Пловдив, 1895.
- Устав*, написан от великия Доместик на запада Григорий Пакуриан за основания от него манастир на Пресветая Богородица Петритонитеса. Прев. и изд. Архимандрит Паисий, игумен на Св. Петричко-Бачковската ставропитателна обител. Пловдив, 1925 (1082).
- Устав* на Пловдивското и Т. Пазарджишкото еврейско благотворително дружество Езра Лахолим. С., 1927.
- Устав* на Пловдивското медникарско занаятчийско сдружение в гр. Пловдив. Пловдив, [1925].
- Устав* на Пловдивското строително занаятчийско сдружение. Пловдив, 1927.

Цанка КОНСТАНТИНОВА. *Имена на сдружения в Пловдивско през 20-те и 30-те години на XX век*

- Устав* на Потребителната кооперация „Поминък”, с. Кричим, [Пловдивско]. Пловдив, 1929.
- Устав* на Районното земеделско кооперативно дружество „Родопи” в гр. Пещера. С., 1923.
- Устав* на Русенския околийски земеделски синдикат „Зора” в гр. Русе. Русе, 1920.
- Устав* на Станимашкото питейно-продавско-бакалско сдружение в гр. Станимака. [Б. м.], 1922.
- Устав* на Станимашкото работническо мелничарско неутрално дружество „Защита” в гр. Станимака. [Б. м.], 1923.
- Устав* на Столарското сдружение „Напредък” в Пловдив. Пловдив, 1920.
- Устав* на Тополовската тютюнопр. [оизводителна] кооперация „Яка басма”, с. Тополово, [Пловдивско]. Станимака, [1924].
- Устав* на Тополовското дялгерско занаятчийско сдружение „Братство” [с. Тополово, Пловдивско]. Станимака, [1923].
- Устав* на Ученическата библиотека „Нива” при Държавната земеделска гимназия в с. Садово. Пловдив, 1923.
- Устав* на читалището „Напредък” в с. Ендже, Шуменска околия. [Б. м., деп. 1923].
- Устав* на читалището „Пробуда” с. Калековец, [Пловдивско]. Пловдив, 1928.
- Устав* на читалището „Просвета” в с. Бачково, [Пловдивско]. Станимака, [1925].
- Устав* на читалището „Просвета” с. Белозем. Пловдив, 1925.
- Устав* и *Членска книжка* на Неутралното професионално дружество „Пловдивски техник” – гр. Пловдив. Пловдив, 1923.
- Устав* на Явровското културно-просветно благотворително дружество „Руен” Пловдив. Пловдив, 1934.
- Хайтов 1958:** Хайтов, Н. Миналото на с. Яврово. С., 1958.
- Христов 1964:** Христов, Г. Местните имена в Маданско. С., 1964.
- Słownik 1995:** Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych. Polska akademia nauk. Instytut języka polskiego. Kraków, 1995, p. 25.
- Трійняк 2005:** Трійняк, Э. Э. Словник українських імен. Національна академія наук України. Інститут Українськом мови. Київ. Видавництво „Довіра”, 2005, с. 405.

Д-р Цанка Константинова;
Народна библиотека „Св. св. Кирил и
Методий” – гр. София; juli13@mail.bg